

Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD)
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Vår ref:
22/00934-2

Saksbehandler:
Hilde Silkoset

Dato:
24. februar 2023

Svar på høring - Ditt personvern - vårt felles ansvar. Personvernkommisjonens rapport

Barneombudet viser til høringsbrev datert 11. november 2022 om NOU 2022:11 Ditt personvern-vårt felles ansvar. Vi takker for muligheten til å komme med innspill.

Barneombudet mener Personvernkommisjonen har fremstilt en god oversikt over flere personvernsutfordringer som barn og unge møter i sin hverdag og er glade for at kommisjonen redegjør i egne kapitler om personvern i barnehage og skole (kap. 8), og barn som forbrukere (kap. 9.5). Dette er områder hvor barn og unges personvern daglig blir satt på prøve og vi støtter kommisjonens beskrivelse av utfordringsbildet. Vi savner likevel flere konkrete forslag til tiltak for å løse de utfordringene kommisjonen har pekt på.

Overordnet savner vi et mer gjennomgående og tydelig barneperspektiv med en helhetlig tilnærming til utfordringer knyttet til barn og unges personvern. Kommisjonens mandat refererer til anmodningsvedtak 588 (2017-2018):

"Stortinget ber regjeringa sjå til at mandatet til den varsla personvernkommisjonen inkluderer eit særleg oppdrag om å vurdere stoda for personvernet til barn, og å kome med tiltak for å styrke dette".

Utredningene som er gjort om personvernet til barn og unge i kapittel 4, 8 og 9.5 er vesentlige, men vi hadde likevel håpet at barn og unge ble viet større oppmerksomhet i hele utredningen. Dagens utfordringsbilde krever en helhetlig og grundig gjennomgang på alle områder som berører barn, inkludert forslag til tiltak, for å ivareta barns personvern.

Oppsummering av Barneombudets innspill:

- Regjeringen bør utarbeide en nasjonal personvernpolitikk som ivaretar særlig beskyttelse av barn og unge

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

- Regjeringen bør sette ned et lovutvalg som gjennomgår og foreslår nødvendige endringer i regelverket som beskytter barn og unge på digitale flater
- Regjeringen bør utrede et forbud mot atferdsbasert markedsføring rettet mot barn og unge
- Regjeringen bør lovfeste at digitale plattformer får plikt til å fjerne skadelig og ulovlig innhold
- Regjeringen bør etablere et tverrsektorielt samarbeid mellom ulike sektorer for å forebygge at barn deler grenseoverskridende og skadelige bilder og videoer på nett
- Regjeringen bør utrede om læringskravene som omhandler barns digitale liv i barnefaglige utdanninger er gode nok og eventuelle mangler bør utbedres i læreplanene
- Regjeringen bør se nærmere på hvordan tilsyn og sanksjoner ved foreldres brudd på barns privatliv og personvern kan lovfestes
- Regjeringen bør utrede et lovforslag om forbud mot at foreldre publiserer barns personopplysninger, inkludert bilder, for kommersielle formål på nett
- Regjeringen bør etablere et forskningsmiljø for barn og digitale medier og herunder vurdere å opprette et forskningssenter for barn og digitale medier
- Regjeringen bør utføre en helhetlig statlig personvernpolitikk for skolen og barnehagen
- Regjeringen bør etablere en norm for personvern og IKT sikkerhet for kommunesektoren
- Regjeringen bør etablere et tverrfaglig nasjonalt test- og kompetansemiljø
- Regjeringen bør innføre annonseblokkeringsverktøy på elevenes utstyr bør for å redusere elevenes eksponering mot reklame
- Regjeringen bør styrke opplæringen i skolen om personvern som en grunnleggende menneskerett

Overordnede kommentarer

Barneombudets rolle og mandat er å følge med på at barns interesser blir ivaretatt i lovgivningen og at Norge overholder FNs barnekonvensjon. Vi ønsker derfor å løfte frem at barns rettigheter i barnekonvensjonen må synliggjøres gjennomgående i personvernkommissjonens utredning.

Grunnloven og FNs barnekonvensjon pålegger staten en plikt til å oppfylle, respektere og beskytte barns rettigheter. En viktig del av dette er å sikre at konsekvenser for barns rettigheter er kartlagt og vurdert før beslutninger fattes. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. For å vurdere hva som er til barnets beste er det nødvendig å kartlegge hvilke konsekvenser et tiltak kan få for barn, og for realisering av deres rettigheter.

En barnerettighetsvurdering skal sikre innhenting av den kunnskapen som er nødvendig for at konsekvenser for barn er tilstrekkelig vurdert når beslutninger fattes. En barnerettighetsvurdering er således et verktøy for å sikre at tiltak og ny politikk bidrar til å realisere barns rettigheter. FNs barnekomité har anbefalt at myndighetene benytter seg av barnerettighetsvurderinger som et verktøy for å sikre barns rettigheter.¹

¹ FNs barnekomité, Generell kommentar nr. 5 (2003)

Utredningsinstruksen med veileder stiller også krav til å vurdere forholdet til barns menneskerettigheter og hvilke konsekvenser et forslag vil få for disse. En barnerettighetsvurdering er et redskap for dette.

I barne- og ungdomskulturmeldingen (Meld. St. 18 (2020-2021)) er det for første gang understreket at staten har en plikt til å gjøre barnerettighetsvurderinger når myndighetene gjennomfører ny politikk eller lager lover. Plikten til å gjøre barnerettighetsvurderinger er også understreket av opplæringslovutvalget i NOU 2019:23 og barnelovsutvalget i NOU 2020:14.

Barneombudet er derfor opptatt av at det gjøres barnerettighetsvurderinger også i arbeidet med å utrede personvernsutfordringer som omfatter barn og unge. Vi forventer å se at best mulig oppfyllelse av barns rettigheter ligger til grunn for det videre arbeidet med kommisjonens anbefalinger.

Barn og unges medvirkning

Barn og unge har rett til å bli hørt i handlinger og avgjørelser som berører dem både direkte og indirekte, jf. Grunnlovens § 104 og barnekonvensjonen artikkel 12. Dette omfatter retten til å medvirke både på individ- og systemnivå. Ved å involvere barn og unges meninger og lytte til deres forslag, vil områdene som belyses og tiltakene som foreslås ha bedre treffsikkerhet.

Det er positivt at kommisjonen har involvert barn for å høre deres meninger i en ekstern utredning hvor barn og unge ble intervjuet om sine tanker og kunnskaper om personvern, og at deres meninger er tatt inn i kapittel 8 om barnehage og skole. Vi støtter kommisjonens syn i at det er verdifullt at barn kan få økt innflytelse over samfunnsutviklingen på personvernområdet og vil igjen understreke at dette også er en rettighet barn har.

Kommisjonen sier at medvirkningen fra barn i utredningen har gitt et styrket kunnskapsgrunnlag og bedre innsikt i hvilke tiltak som vil være relevante og effektive for denne målgruppen. Det er bra, men vi savner at informasjonen fra barn og unge hadde kommet enda tydeligere til uttrykk i utredningen, enten underveis eller som et vedlegg. Barneombudet mener denne informasjonen utgjør en viktig del av kunnskapsgrunnlaget. Vi oppfordrer derfor til at informasjonen fra barn og unge gjøres tilgjengelig for departementet, og at departementet aktivt bruker disse innspillene i sin vurdering av kommisjonens forslag.

Vi vil videre kommentere på Personvernkommisjonens redegjørelser og anbefalinger i kapittel 8 og 9.5, og presiserer at vi ikke har tatt stilling til utredningene i de øvrige kapitlene.

Nasjonal personvernpolitikk som ivaretar barn og unge

Barneombudet støtter Personvernkommisjonens anbefaling om å utarbeide en nasjonal personvernpolitikk som tar særlig sikte på å beskytte barn og unge. Dagens politikk fremstår fragmentert og lite helhetlig med fare for mange glippsoner. Det politiske kartet henger ikke med i det digitale terrenget barn og unge beveger seg i.

I generell kommentar nr. 25 (2021), bemerker FNs barnekomite at de digitale plattformene ikke opprinnelig ble designet for barn, men at de spiller en betydelig rolle i barns liv i dag. Komiteen sier at myndighetene bør sikre at i alle handlinger som gjelder beslutninger, reguleringer, utforming, styring og bruk av digitale medier, skal hensynet til barnets beste være et hovedhensyn, og peker på myndighetenes ansvar for å ivareta barns rettigheter når politikk skal utformes.²

Komiteen oppfordrer videre myndighetene til å etablere nasjonale og lokale tilsynsordninger for å følge med på at barn får oppfylt sine rettigheter når beslutninger fattes. Ved barnets bestevurderinger, bør myndighetene ta hensyn til alle barns rettigheter, herunder retten til å søke, motta og formidle informasjon, til å bli beskyttet mot skade og til å få sine synspunkter tillagt behørig vekt, og å sikre åpenhet i vurderingen av barnets beste og kriteriene som er anvendt.³

Myndighetene har altså et stort ansvar i å ivareta barns rettigheter når personvernpolitikk skal utformes og vi hadde gjerne sett at Personvernkommisjonen hadde løftet frem dette.

Vi deler Personvernkommisjonens anbefalinger om forbud mot atferdsbasert markedsføring rettet mot barn, og at skole- og barnehagesektoren må gå foran for å etterstrebe at personvernet ivaretas, men vi ser at det også er behov for en gjennomgang av barn og unges personvern på andre områder. Den nylige debatten om strømming av ungdomsidrett har reist spørsmål om barns personvern er godt nok ivaretatt i idretten, og vi mener departementene bør se på hvordan strømming utfordrer barns rett til personvern. VG har avdekket personvernsbrudd ved flere anledninger, for eksempel et filmopptak av en 12-åring i slåsskamp som ble liggende ute i en uke, og at barn som ikke skulle ha blitt filmet, likevel er blitt det.⁴

Barneombudet mener det er nødvendig å løfte debatten om strømming av ungdom og breddeidrett som et samfunnsspørsmål til politikerne og ikke overlate vurderingene til idretten alene.⁵ Barnets beste og deres rett til privatliv og personvern må være avgjørende når slike tjenester vurderes og rulles ut.

Vi skulle også gjerne sett flere konkrete forslag til hva en nasjonal personvernpolitikk skal inneholde. Vi savner også en beskrivelse av hvordan barn og unge skal inkluderes og få medvirke når politikken utformes, og hvordan deres øvrige rettigheter skal ivaretas.

Lovutvalg for gjennomgang av regelverket

At barn skal få en tryggere digital hverdag har vært et av Barneombudets prioriterte områder siden 2018. Vi har lenge ment at veien å gå er en mer helhetlig tilnærming og at regjeringen må sette ned et utvalg for å gjennomgå regelverket i ulike sektorer og vurdere muligheten for å samle dette i en felles lov.

² CRC/C/GC/25 pkt. 12 og 13

³ Ibid

⁴ <https://www.vg.no/sport/i/8JPy9Q/her-vet-de-ikke-at-de-filmes-paa-trening-naa-tar-mygame-grep>

⁵ <https://www.vg.no/sport/i/15qBRI/mye-stoerre-enn-idretten-vil-vi-ha-kameraer-overalt>

Barnekomiteen tydeliggjør myndighetenes ansvar i sin generelle kommentar om barns rettigheter i digitale miljøer (2021) og sier blant annet at myndighetene bør treffe lovgivningsmessige tiltak for å sikre at barns personvern respekteres og beskyttes av alle som behandler deres data. Lovgivningen bør inneholde sterke garantier, åpenhet, uavhengig tilsyn og mulighet for håndheving. Myndighetene bør kreve at personvern innlemmes i digitale produkter og tjenester som berører barn og lovgivningen bør gjennomgå regelmessig.⁶

Selv om barn og unge ofte har høy digital kompetanse, viser undersøkelser som Personvernkommisjonen peker på at de har liten kompetanse om hvordan de kan beskytte personvernet sitt.⁷ Det er bekymringsfullt at ungdom oppgir ubehag ved å overvåkes i digitale tjenester, og samtidig kjenner på resignasjon fordi de ofte føler at de ikke har annet valg enn å samtykke til innhenting av personopplysninger.⁸

Barnekomiteen (2021) viser også til at barn ønsker at digitale plattformer skal støtte, fremme og beskytte dem på nett. De vil at myndighetene (og andre) skal hjelpe dem med å avdekke upålitelig informasjon på nett og uttrykker en generell bekymring for at data om dem blir delt. De ønsker å få kunnskap om hva som skjer med dataene de legger igjen, hvorfor data samles inn og hvordan det gjøres.⁹

På tross av at mange barn og unge har høy digital kompetanse, er de sårbare forbrukere og samtidig en attraktiv målgruppe for ulike aktørers markedsføring. Markedsføringen har funnet nye kanaler og måter og nå barn og unge på gjennom digitale flater, og den blir stadig mer skreddersydd mot den enkelte nettbruker. Dette krever som kommisjonen peker på særskilt krav på beskyttelse.

Vi er bekymret for at regelverket som omfatter markedsføring er for fragmentert og uoversiktlig. Når ansvaret for håndheving av regelverket er spredt ut over mange ulike myndighetsorgan, mener vi det blir uoversiktlig både for forbrukere og for de som skal håndheve regelverket. Dette gir barn og unge et svakere forbrukervern. For at myndighetene skal kunne oppfylle sin plikt til å beskytte barn og unge på digitale flater og gi et styrket og mer helhetlig forbrukervern, mener vi det er nødvendig å utrede endringer i regelverket slik at det tilpasses dagens virkelighet.

Barnekomiteen presiserer også at myndighetene bør gjennomgå, vedta og oppdatere nasjonal lovgivning i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder, for å sikre at de digitale plattformer er i tråd med barns rettigheter etter konvensjonen.¹⁰

Håndhevingen av regelverket og om flere oppgaver kan legges til et tilsynsorgan bør også vurderes. Dette kan gjøres ved å oppnevne et offentlig utvalg slik Personvernkommisjonen foreslår. For barneombudet vil det da være viktig med en konkretisering av hva utvalget skal

⁶ CRC/C/GC/25

⁷ Ich, C. (2022). Rapport til Personvernkommisjonen. Intervjuer med barn og unge om personvern

⁸ Teinnes, K.K., Teigen, H.F. & Bugge, A.B. (2019). Photoshop, fillers og falske glansbilder? En studie blant ungdom om kjønn, kropp og markedsføring i sosiale medier. Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet

⁹ CRC/C/GC/25

¹⁰ Ibid

utrede og presiserer at det bør inkludere barnefaglig kompetanse og ha en helhetlig tilnærming til barn og unges særlige behov for beskyttelse som forbrukere.

I arbeidet med å sikre barn og unge en tryggere digital hverdag er det viktig at det tas utgangspunkt i barns rettigheter etter Grunnloven og barnekonvensjonen. Det må derfor gjøres barnerettighetsvurderinger av alle forslag som berører barn og unge som tidligere beskrevet. På denne måten sikres det at konsekvensene for barn og unge er kartlagt og barnets beste er vurdert. Dette er nødvendig for at beslutningsgrunnlaget skal være godt nok.

Forbud mot atferdsbasert markedsføring rettet mot barn og unge

Barneombudet stiller seg bak utfordringsbildet som Personvernkommissjonen presenterer i punkt 9.5.3.1 "*Atferdsbasert markedsføring mot barn*". Vi mener gode grunner taler for at det bør innføres et lovforslag om forbud mot atferdsbasert markedsføring rettet mot barn. Vi er opptatt av at Norge ikke må vente på implementeringen av DSA (Digital service act) før et slikt forbud eventuelt lovfestes, og at det ikke er noe i veien for at Norge også går lenger enn DSA for å beskytte og ivareta barn i digitale flater. Vi mener det er naturlig at regjeringen vurderer hvordan et slikt forbud best ivaretar barns rettigheter og interesser i arbeidet med oppfølgingen av denne utredningen.

Barneombudet mener at flere av grunnene som taler for å forby atferdsbasert markedsføring rettet mot barn, skissert i punkt 9.5.3.1, også taler for å forby bruk av barns personopplysninger til atferdsbasert markedsføring rettet mot andre. Det er uakseptabelt at barn utsettes for kontinuerlig, omfattende overvåkning på nett av kommersielle grunner. Dersom barns personopplysninger kan samles inn til atferdsbasert markedsføring rettet mot voksne, er det dessuten en risiko for at selskapene bygger omfattende profiler om barna. Så snart barna fyller 18 år, kan disse profilene brukes til å målrette reklame basert på barnas tidligere atferd. Det bør være en selvfølge at barns utforskende atferd ikke skal lagres og benyttes til kommersielle formål, og eventuelt manipulasjon, i senere tid.

Rapporten til Global Action Plan og New Economics Foundation, som gjennomgår ulike måter å beskytte barn mot risikoene ved atferdsbasert markedsføring, viser også til at den beste måten å beskytte barn mot denne typen markedsføring er et generelt forbud.¹¹

Utredning av et forbud mot atferdsbasert markedsføring bør sikre at utfordringene særlig belyses fra barn og unges perspektiver. Av den grunn bør utvalget inkludere barnefaglig kompetanse.

Barns og unges påvirkning av eget og andres personvern

Barn og unges digitale deling av bilder og film av seg selv og andre er også en utfordring for personvernet deres. Delingen dreier seg om alt fra uskyldige, hverdagslige aktiviteter til nakenbilder, filming av slosskamper og selvskading.

¹¹ I-Spy: The billion dollar business of surveillance advertising to kids, Global Action Plan og New Economics Foundation. https://neweconomics.org/uploads/files/i-Spy__NEF.pdf, s. 22

Når grenseoverskridende og skadelig eller ulovlig atferd deles på digitale plattformer, når de også et stort publikum og konsekvensene kan forsterkes. Felles for mange unge som deler aktiviteter forbundet med risikoatferd, er at de ofte er i sårbare situasjoner. Vi vet fra forskning at sårbarhet "smitter", slik at barn som allerede har vært utsatt for negative opplevelser lettere oppsøker nye negative situasjoner. Det er derfor viktig å identifisere barn i sårbare situasjoner og jobbe systematisk for å forebygge deling av grenseoverskridende, skadelige og ulovlige handlinger digitalt. For å få til dette kreves det forskning som gir oss kunnskap om årsakene til at barn og unge velger å dele grenseoverskridende eller skadelig innhold om seg selv eller andre på nett, og om konsekvenser det kan få. Vi omtaler behovet for mer forskning i et punkt senere.

Plattformene må ta ansvar

Barneombudet er bekymret for spredning av ulike former for skadelig og ulovlig innhold på digitale plattformer, som for eksempel videoer av selvskading, og mener plattformene selv må ta mer ansvar for å unngå at slikt innhold spres. Vi mener det bør lovfestes et krav som forplikter plattformene til å fjerne skadelig og ulovlig innhold, og ansvar for å håndheve overtramp må adresseres.

Det bør også stilles krav til at brukervilkårene til plattformer som har barn og unge som målgruppe er tilpasset med et språk de lett forstår slik at de får mulighet til å ta informerte valg.

Kompetanseheving og forebygging

Mange barn kan nås via opplæring i personvern på skolen slik Personvernkommisjonen foreslår, men vi mener at flere yrkesgrupper enn lærere kan og bør bidra med undervisning og veiledning om personvern. Det bør vurderes om læringskravene som omhandler barns digitale liv i utdanningene til for eksempel lærere, miljøarbeidere, helsesykepleiere og barnevernspedagoger, er gode nok for å imøtekomme dagens utfordringsbilde. Eventuelle mangler bør utbedres i læreplanene slik at flere kan bidra til kompetanseheving hos barn og unge. Med økt kunnskap kan overtramp av personvernet på nett forebygges. Styrking av opplæringen i skolen om personvern som en grunnleggende menneskerett utdypes under eget punkt om Personvern i barnehage og skole.

Vi mener det også er behov for en tverrsektoriell og helhetlig tilnærming for å forebygge at barn deler grenseoverskridende og skadelige bilder og videoer på nett. Dette må forankres hos myndighetene med en klar ansvarsfordeling for å iverksette tiltak og evaluere disse. Koordineringsansvaret for arbeidet som gjøres i ulike sektorer mener vi bør ligge hos barne- og familiedepartementet, da det digitale miljøet er en integrert del av barn og unges oppvekstmiljø.

Barnets rett til privatliv og personvern og forholdet til foreldreansvaret

Kommisjonen omtaler personvernutfordringer for barn i en familiekontekst, og omtaler blant annet barnelovens regler om foreldreansvarets rekkevidde og begrensninger. Kommisjonen viser blant annet til at barnelovutvalget har foreslått nye bestemmelser i barneloven om barns rett til privatliv og personvern, men tar ikke selv stilling til disse forslagene. For å sikre barns reelle rett til privatliv mener vi det er nødvendig å se nærmere på i hvilken utstrekning regelverket om foreldrenes samtykkekompetanse gir dem rett til å publisere personopplysninger om egne barn.

Barns rett til privatliv følger blant annet av barnekonvensjonen artikkel 16 og Grunnloven § 102. I praksis er retten likevel sterkt begrenset av voksnes rett til å bestemme over barn, og særlig av foreldrene. Barns rett til privatliv har tidligere vært lite omtalt i sammenheng med barneloven. Barneombudet har lenge ment at det er en mangel med dagens barnelov at barns rett til privatliv i familien ikke fremgår av loven. Vi erfarer også at dette er et tema barn og unge selv er opptatte av, og som vi har fått mange spørsmål om fra barn.

I Barneombudets høringsuttalelse til NOU 2020: 14 «Ny barnelov – Til barnets beste» uttalte vi oss positive til at utvalget foreslo å ta inn en bestemmelse om barns rett til privatliv i barneloven. Vi mente imidlertid at den foreslåtte bestemmelsen er for snever, da den først og fremst handler om deling av personopplysninger om barn på nett. Selv om dette er en viktig problemstilling, omfatter barns rett til privatliv i familiesituasjoner også andre spørsmål. For eksempel om foreldrene kan sjekke barnas mobil og sosiale medier eller snoke i barnas ting. Dette er noe vi har fått mange spørsmål om fra barn og unge.

Vi mente derfor at det bør komme tydelig frem i første ledd at foreldre plikter å respektere barns rett til privatliv og personvern. Videre kan foreldres plikt til å ta hensyn til dette når de samtykker til deling av personopplysninger stå i andre ledd. Barneombudet hadde derfor følgende forslag til nytt første ledd i § 6-7:

«Foreldre plikter å respektere barns rett til privatliv og ivareta barns personvern.»

Barneombudet pekte i høringssvaret også på en bekymring for at det mangler mekanismer for å ivareta barns rett til beskyttelse av privatliv og personvern i situasjoner der foreldres samtykke eller valg åpenbart strider mot barns åpenbare interesser og det grunnleggende hensynet til barnets beste. Datatilsynets adgang til å gripe inn i slike tilfeller ble ikke videreført etter vedtakelsen av ny personopplysningslov. Denne hjemmelen kom inn etter at Norge fikk kritikk fra FNs barnekomite i 2010 om at foreldre krenker barns rett til privatliv ved å legge ut personlig informasjon om barn på nett. Barneombudet mener derfor det er viktig at departementene ser nærmere på hvordan tilsyn og sanksjoner ved foreldres brudd på barnets privatliv og personvern kan lovfestes.

Vi støtter forslaget om å utvikle en veileder for barn og foreldre for å styrke forståelsen av barns rett til personvern i familiære forhold, og merker oss at kommisjonen foreslår at Barneombudet bør ta på seg dette oppdraget. Vi har imidlertid ikke mulighet til å utvikle den type materiell da det går utenom vårt mandat.

Barns samtykkekompetanse til deling av personopplysninger

Personvernkommisjonen omtaler dagens regler om barns samtykkekompetanse til deling av personopplysninger. Kommisjonen viser blant annet til at det ikke eksisterer uttrykkelige bestemmelser i lovgivningen som sier noe om når barnet har selvstendig samtykkekompetanse til deling av personopplysninger. Barneombudet har lenge ment at regelverket for når barn har selvbestemmelsesrett i spørsmål om deling av personopplysninger er for uklart i dag, og at det er behov for tydeligere regler om dette.

Barnelovsutvalget foreslo å innføre en personvernsrettslig myndighetsalder i barneloven på 13 år. Denne aldersgrensen skal likevel ikke gjelde ved samtykke til sensitive personopplysninger. For slike opplysninger foreslo utvalget at foreldrenes samtykke skal kreves frem til barnet fyller 18 år. Videre foreslo utvalget at barnet alltid skal ha en rett til å nekte deling av personopplysninger fra det er i stand til å vurdere spørsmålet. Vi kan ikke se at Personvernkommisjonen har kommentert eller vurdert disse forslagene fra barnelovutvalget og mener derfor at departementene bør gjøre det.

Selv om vi er enig med barnelovutvalget i at det er behov for tydeligere regler om barns selvbestemmelsesrett til deling av personopplysninger, mener vi at det er behov for å utrede grundigere hva denne aldersgrensen bør være. Barnelovutvalget begrunnet aldersgrensen på 13 år med at den harmonerer med grensen i personopplysningsloven for samtykke til informasjonstjenester. En generell personvernsrettslig myndighetsalder som utvalget foreslo, vil imidlertid ikke bare gjelde for deling av bilder og opplysninger på nett, men også deling av personopplysninger i en rekke andre sammenhenger. Regelen vil for eksempel gjelde samtykke til å dele personopplysninger med offentlige instanser, og samtykke til å dele opplysninger mellom offentlige tjenester etter forvaltningsloven. Vi kan ikke se at barnelovutvalget har vurdert disse problemstillingene, og vi mener det hadde vært naturlig at personvernkommisjonen hadde vurdert dette forslaget nærmere.

Vi mener også at aldersgrensen for samtykke til deling av sensitive personopplysninger bør vurderes grundigere. Barneombudet har lenge ment at det er behov for en vurdering av aldersgrenser i forvaltningssaker, og hvilke rettigheter barn skal ha i denne typen saker når de ikke selv er part. Denne problemstillingen mener vi er mangelfullt utredet av forvaltningslovutvalget, og barnelovutvalget vurderer heller ikke dette nærmere. Ettersom Personvernkommisjonen har hatt som del av sitt mandat å vurdere personvernet til barn, mener vi det hadde vært naturlig at kommisjonen også hadde vurdert aldersgrensene for en personvernsrettslig myndighetsalder, både for deling av personopplysninger og sensitive personopplysninger. Vi mener derfor det er viktig at departementene nå vurderer dette.

Forbud mot at foreldre publiserer barns personopplysninger for kommersielle formål på nett
Barneombudet er enig med Personvernkommisjonen i at foreldre ikke bør publisere barns personopplysninger, inkludert bilder, for kommersielle formål på nett. Vi mener videre at Personvernkommisjonen bør være enda tydeligere og be regjeringen om å utrede hvordan dette best kan reguleres og komme tilbake til kommisjonen med et forslag. En regulering må ta utgangspunkt i barns grunnleggende rettigheter etter Grunnloven og barnekonvensjonen.

Etablering av forskningsmiljø for barn og digitale medier

Barneombudet erfarer at det er mye frykt forbundet med de negative sidene av barn og unges nettbruk. Løsningen blir derfor ofte basert på engstelse, synsing og enkelttiltak. Vi mener derfor at det er behov for mer forskning på barn, unge og digitale medier for å kunne sette inn kunnskapsbaserte tiltak, og utvikle en strategi for langsiktig arbeid.

Det er bred enighet om nødvendigheten av mer forskning og helst å etablere et forskingssenter. Dette er trukket frem av forskere på feltet, av medieskadelighetsutvalget i NOU 2021:3 og FNs

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

barnekomite. Det er et stort behov for mer kunnskap i politikktutforming og i praksisfeltet. Det er lite langsiktighet og prioritering av barn og unge i forskning i dag, og enda mindre i forskning på digitale miljø. Dette gjør at en del av tiltakene som settes inn ikke er basert på forskning, og at konsekvensene av dem kan være usikre. Ressursene som brukes må basere seg på kunnskap, ikke synsing og frykt.

I Statsbudsjettet for 2023 fremgår det at Barne- og familie departementet allerede «*greier ut opprettinga av eit forskingssenter om barn og unge sin digitale oppvekst, som varsla i Prop. 1 S (2021–2022)*». Barneombudet mener derfor at Personvernkomisjonen bør be regjeringen om å opprette et forskningssenter for barn og digitale medier.

Barneombudet har ved flere anledninger bedt regjeringen prioritere midler som sikrer Norges videre deltakelse i EU Kids Online, et internasjonalt forskningsprosjekt som ser på forskjeller mellom europeiske land når det gjelder barn og unges bruk av internett og andre nettbaserte medier. EU Kids Online bidrar med verdifull kunnskap om barn og unges liv på digitale arenaer, og informasjonen fra undersøkelsene brukes hyppig av både barne-, helse-, utdanning og justissektoren. Barneombudet mener det er et stort behov for fortsatt norsk deltakelse i prosjektet og håper det blir bevilget midler i statsbudsjettet også for 2023 slik at Norge fortsatt kan delta. Sammen med opprettelsen av et forskningssenter vil dette ha stor betydning for å få nok og god kunnskap på feltet.

Personvern i barnehage og skole

Barn og unge tilbringer store deler av sin oppvekst i barnehage og skole. I løpet av denne tiden samles det inn store mengder informasjon om barna, inkludert personopplysninger.

Skole- og barnehagesektorens behandling av personopplysninger er nødvendig for å sikre et godt utdanningsløp, men det forutsetter at det er systemer og rutiner som sikrer en forsvarlig behandling av opplysningene.

Digitaliseringen av skole og barnehage har gått svært raskt, og bruken av digitale hjelpemidler har ført til at personopplysninger samles inn i et stadig større tempo. Barn har i liten grad mulighet til å velge bort de digitale løsningene og har derfor krav på ekstra beskyttelse.

Nasjonale føringer

Barneombudet mener at regjeringen bør utarbeide en helhetlig statlig personvernpolitikk for skole og barnehage. For å få det til bør det etableres en norm for personvern og IKT sikkerhet for kommunesektoren.

Barneombudet deler kommisjonens syn på hovedutfordringen med at kommunene i svært varierende grad har ressurser og kompetanse til å ivareta det ansvaret de har etter personvernforordningen for elevens personvern. Mangel på sentrale føringer i kombinasjon med kommunenes manglende kompetanse, medfører en risiko for at tjenesteleverandører legger premisene for personvern i skolen.

Det er kommunen som skole- og barnehageeier som anses som behandlingsansvarlig etter personvernforordningen, og har derfor ansvaret for at personopplysninger til elever og barnehagebarn behandles i tråd med forordningen.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Når personvernkommissjonen peker på store mangler i dagens praksis i kommunene, så tilfaller det statlige myndigheter et ansvar for at regelverket etterlevs. Barneombudet mener derfor at regjeringen må ta tydelige grep for å etablere en helhetlig, nasjonal personvernpolitikk. Målet for denne personvernpolitikken bør være å sette kommuner, skoler, og barnehager i stand til å bruke digitale tjenester og læringsverktøy på en måte som ivaretar barn og unges personvern. Da må det stilles tydelige krav til kvaliteten på de digitale tjenestene også når det gjelder personvern, og at personvern alltid vurderes og vektlegges ved innføring av nye læringsmidler. Det må også bli konkrete krav til leverandørene av tjenester til skole- og barnehagesektoren. Det betyr at det ikke er akseptabelt å benytte leverandører som forbeholder seg retten til å bruke barn og unges data til kommersielle formål, da i særlig grad markedsføringsaktiviteter.

For å sikre en helhetlig og lik ivaretagelse av barns personvern i skole og barnehage, bør regjeringen ta initiativ til å utarbeide en personvernnorm tilsvarende det som finnes for helse og omsorgssektoren. Det er behov for å skape større tillit til hvordan skolesektoren behandler sine opplysninger. En norm vil kunne bidra til større ledelsesforankring, og sette kommunene i bedre stand til å ivareta sitt behandleransvar.

Kompetanse og ressurser

Barneombudet støtter forslaget om å etablere et nasjonalt test- og kompetansesenter. I praksis viser det seg at det er vanskelig for mange kommuner å skaffe seg nødvendig kompetanse som er nødvendig for å etterleve personvernregelverket. Det er store variasjoner på størrelse og ressurser i kommune- Norge, men man har allikevel de samme forpliktelsene. Personvernkommissjonen peker på at manglende kompetanse får uheldige konsekvenser ved at det kan mangle retningslinjer for innføring og bruk av apper og hjelpemidler som samler personopplysninger i omfattende grad.

Den store variasjonen i tilgang på personvernkompetanse fører til store forskjeller mellom kommunene i hvordan personvernet blir ivaretatt. Det fører også til forskjeller i hvilke læremidler som blir vurdert og tatt i bruk. Manglende personvernkompetanse kan altså få betydning for pedagogisk praksis.

Et nasjonalt testsenter for å bistå utdanningssektoren i valg og bruk av digitale hjelpemidler vil være et viktig bidrag for å håndtere situasjonen. Markedet for digitale hjelpemidler som anvendes i utdanningssektoren er stort og uoversiktlig, og preges av problemstillinger rundt svært kompliserte verdikjeder, avansert teknologi, samt vanskelige og til dels uavklarte juridiske spørsmål. Det gjelder både tjenester fra teknologigigantene og en lang rekke mindre aktører som leverer tjenester som kan være aktuelt å anvende i de fleste fag i skolen. Disse problemstillingene er etter vårt syn for omfattende og kompliserte til at den enkelte lærer, skole eller skoleeier kan ta stilling til disse på egen hånd, og et testsenter vil derfor være et viktig bidrag til en mer ansvarlig tilnærming.

Bruk av elevers personopplysninger til kommersielle formål

Barneombudet mener at annonseblokkeringsverktøy på elevens utstyr bør innføres, for å redusere elevenes eksponering mot reklame.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Som Personvernkommissjonen beskriver, har digitaliseringen medført at det blir utfordrende å skille mellom elevrollen og forbrukerrollen. Elever i norsk skole bruker mange av de samme verktøyene i undervisning og på fritiden, og verktøyene er ofte levert av teknologigigantene. Det kan være problematisk at kommersielle aktører får skaffe seg et fotfeste blant kommende generasjoner ved å skape forbrukerforhold i skolens regi allerede på barneskolenivå. Derfor er det avgjørende at skolene, gjerne gjennom KS, utvikler felles retningslinjer og forhandlingsstrategier for anskaffelser. Dette vil bidra både til å styrke elevenes personvern, og å skape bedre vekstvilkår til personvernvennlige utfordrere.

Datatilsynet peker i sin årsrapport fra 2020 på utfordringer med bruken av "gratisapper" i skolen. Bruken av slike verktøy vil som regel innebære at personopplysninger om elevene samles inn og anvendes til andre formål.

Undervisning i personvern

Barneombudet mener at skolen må styrke opplæringen på personvern som en grunnleggende menneskerett.

Målet med denne opplæringen bør være å gi elevene en forståelse for personvern som en viktig verdi i et demokratisk samfunn, i tillegg til å gi elevene et bevisst forhold til deres egne personopplysninger og verdien av dem.

Digital kompetanse og digital dømmekraft er representert i både læreplaner i skolen og rammeplan for barnehagen. Det undervises derimot ikke i forståelse av personvern som en grunnleggende menneskerett. En forståelse av hvorfor personvern er viktig for ytringsfrihet og for et velfungerende demokrati. Den storstilte innsamlingen av personopplysninger som foregår når vi bruker digitale medier, utløser et behov for kunnskap for å kunne håndtere den digitale verden. Flere undersøkelser viser at elever har lav bevissthet om personvern, og at de i liten grad har hatt undervisning om personvern som tar utgangspunkt i innsamling av personopplysninger.

Med vennlig hilsen

Ivar Stokkerei
fagsjef

Hilde Silkoset
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.